

Pieni opas koulunkäynnin tueksi

Lukijalle

Tämä opas on suunnattu paljon koulusta poissa olevien lasten ja nuorten kanssa toimiville, kuten koulun ja oppilashuollon henkilöstölle sekä huoltajille. Oppaassa käsitellään toimia, joiden avulla koulunkäyntiä voidaan tukea niin koulussa kuin kotonakin. Keskeisessä asemassa ovat varhainen puuttuminen, joustavat järjestelyt, toimijoiden välinen yhteistyö ja koulun ulkopuolisen tuen saaminen tarvittaessa. Oppaan tavoitteena on lisätä tietoa ja ymmärrystä koulupoissaoloihin vaikuttavista tekijöistä ja mahdollisista toimenpiteistä.

Koulunkäynnin vaikeudet saattavat kertoa mm. lapsen tai nuoren ahdistuksesta, masennuksesta, koulukiusaamisesta tai vaikeuksista sosiaalisissa tilanteissa. Vuorokausirytmien häiriöt mm. yöllinen pelaaminen voi hankaloittaa kouluun lähtemistä. Toisinaan kavereiden seura koulun ulkopuolella houkuttelee jäämään pois koulusta. Joissakin tilanteissa kouluun ei voi mennä vakavan sairauden tai moniaineallergian vuoksi, vaikka sitä itse haluaisikin.

Tässä oppaassa pääpaino on poissaoloissa, jotka johtuvat koulunkäyntiä hankaloittavista psyykkisistä ja/ tai neuropsykiatrisista syistä. Näistä tavallisimpia ovat lapsen tai nuoren kokemaa ahdistusta, masennusta, sosiaalisten tilanteiden pelkoa, autismin kirjon piirteitä tai psykosoomaattisia oireita. Nämä lapset ja nuoret ovat pääsääntöisesti kotona koulupäivän aikana. Vaikka huoltajat tietävät poissaoloista, he tarvitsevat usein monipuolista tukea lapsensa säännöllisen koulunkäynnin varmistamiseksi.

Opas on kirjoitettu osana Tuuve- ja Monni Online -hankkeita.

Liisan tarina

Liisan koulutaival oli ollut hankala alakoulusta lähtien. Sosiaaliset tilanteet sekä suuret ryhmät stressasivat tyttöä ja saivat aikaan raivokohtauksia. Ajoittain Liisa kieltäytyi menemästä kouluun. Alakoulu saatiin kuitenkin päätökseen tukitoimien ja joustavan luokanopettajan avulla. Yläkoulussa kuvioihin tulivat yksinäisyys ja masennusoireet. Liisa siirrettiin erityisen tuen piiriin ja hän sai opiskelupaikan pienluokasta. Tukitoimista huolimatta kouluun meno muuttui mahdolliseksi.

Tässä vaiheessa tehtiin päätös erityisistä opetusjärjestelyistä ja aloitettiin poissaolojen syiden tarkempi selvittäminen. Todettiin, että Liisalla on autismin kirjon piirteitä, jotka osin selittivät jumiutumista ja hankaluuksia sosiaalisissa tilanteissa. Masennuksen hoito aloitettiin sekä terapian että lääkityksen voimin. Liisa opiskeli kotona koulusta saatujen ohjeiden mukaisesti ja kävi vain kokeissa koulun tiloissa. Kahdeksannen luokan aikana tehtiin päätös vuosiluokkiin sitomattomasta opetuksesta.

Liisan opettaja oli yhteydessä tuetun verkko-opetushankkeen erityisopettajaan (tuuve.fi) ja verkko-opinnot aloitettiin yhdeksannen lukuvuoden alkaessa. Verkossa Liisa tapasi hankkeen erityisopettajan kahdesti viikossa ja osallistui ryhmäkursseille. Koulutehtävien tekeminen alkoi kiinnittää Liisaa takaisin koulun toimintaan. Erikoissairaanhoidon tuki loi pohjaa eheytymiselle ja pikkuhiljaa Liisa palasi takaisin pienluokkaansa. Lyhennetty koulupäivä auttoi jaksamaan ja osan opinnoista Liisa saattoi edelleen suorittaa verkossa.

EI TULE
KOULUUN

JATKUVIA
POISSAOLO-
JAKSOJA

POISSAOLOT JA
LÄSNÄOLOT
VAIHTLEVAT
JAKSOITTAIN

POISSAOLOJA
YKSITTÄISILTÄ
TUNNEILTA

MYÖHÄSTELYN
LISÄÄNTYMINEN

TOISTUVAA
HANKALUUTTA
KOULUUN
LÄHTEISESSÄ

MENEE KOULUUN
"PAINOSTETTUNA" JA
YRITTÄÄ SAADA LUVAN
JÄÄDÄ KOTIIN

Poissaoloihin on puututtava **NOPEASTI**

Koulunkäynnin pulmat näkyvät aluksi usein vain kotona, kun kouluun lähteminen muodostuu päivä päivältä hankalammaksi. Vähitellen myöhästelyt lisääntyvät ja muuttuvat yksittäisiksi poissaolutunneiksi. Lapsi saattaa olla pois tietyiltä tunneilta, tiettyyn aikaan päivästä tai viikosta. Poissaolojen lisääntyessä mahdollisuus siihen, että lapsi tai nuori jää kokonaan pois koulusta, kasvaa. Mitä pitemmäksi yhtenäisen poissaolajakso venyy, sitä hankalammaksi paluu takaisin kouluun muodostuu. Siksi poissaoloihin tulisi puuttua mahdollisimman varhain. Koulupoissaoloihin puuttumisen toimintamallin tulee olla osa paikallista opetussuunnitelmaa.

Poissaolojen lisääntymisen prosessi¹

HÄLYTYSMERKKEJÄ

Koulun toimijoiden sekä vanhempien kannattaa kiinnittää huomiota tyypillisimpiin koulunkäynnin ongelmia ennakoiviin hälytysmerkkeihin. Tällaisia ovat mm.:

- Useita luvattomia poissaoloja tai myöhästelyä
- Vaikeus palata kouluun loman tai sairauden jälkeen
- Poissaoloja erityisesti sellaisina päivinä, jolloin on koe, esitelmä tai tietyn aineen oppitunti
- Lisääntyneet käynnit kouluterveydenhoitajan luona
- Lisääntyneet psykosomaattiset oireet mm. päänsärky, vatsakipu
- Jatkuva yhteydenpito kotiin koulupäivän aikana

Alttiutta poissaoloihin lisäävät myös trauma tai läheisen kuolema sekä koulun vaihdokset ja nivelvaiheet esim. siirtymä alakoulusta yläkouluun. Myös koulukiusaaminen lisää poissaolojen riskiä. Joskus alunperin fyysiseen oireeseen liittynyt poissaolo (esim. migreeni tai astma) voi muuttua koulunkäynnin ongelmaksi, vaikka fyysinen oire olisikin hoidossa. Oli poissaoloja laukaiseva tekijä mikä tahansa, aiheuttaa poissaolo aina oppilaalle myös psyykkisiä lisäpaineita.

Säännöksiä

Perusopetuslain mukaan oppivelvollisen on osallistuttava perusopetukseen tai saatava muulla tavalla perusopetuksen oppimäärää vastaavat tiedot. Laissa veloitetaan opetuksen järjestäjää (kuntaa) seuraamaan oppilaiden poissaoloja ja ilmoittamaan luvattomista poissaoloista oppilaan huoltajalle. Huoltajan on puolestaan huolehdittava siitä, että oppivelvollisuus tulee suoritettua.

Oppilas on velvollinen käymään koulua. Luvaton poissaolo sinällään ei aiheuta luokalle jäämistä, mutta jos oppilas ei juurikaan osallistu opetukseen, kokeisiin eikä muihinkaan hänelle tarjottuihin näyttömahdollisuuksiin, ei hänelle kerry hyväksyttyjä opintosuorituksia. Tällöin hän on vaarassa saada oppiaineista hylättyjä arvosanoja, koska hyväksytty arvosana voi perustua vain oppilaan tiedoista ja taidoista saatuun näyttöön. Luvattomiin poissaoloihin tulee aina puuttua myös oppilashuollollisin keinoin ja pyrkiä yhteistyössä huoltajan kanssa turvaamaan oppilaan koulunkäynti.

Mikäli oppilas ei sairauden vuoksi pysty osallistumaan kouluopetukseen, mutta hänen terveydentilansa sallii opiskelun esimerkiksi kotona, hänen opetuksensa voidaan järjestää antamalla hänelle ohjausta, oppimateriaalia ja oppimista tukevaa arviointipalautetta kotiin tai muuhun paikkaan.³ Osaamista oppilas voi osoittaa esimerkiksi näyttökokeilla, suullisilla kokeilla, portfolioilla, projektitoilla, suoritusten valokuvauksella ja videoinnilla sekä taitojen osoittamisella opettajalle koulupäivän jälkeen tai koulun ulkopuolisessa paikassa. Aina tulisi pyrkiä siihen, että oppilas osallistuisi koulussa tapahtuvaan opetukseen niin paljon kuin mahdollista.

Opetussuunnitelmassa korostetaan monipuolisten arviointimenetelmien käyttöä opintojen aikana kaikille oppilaille. Lievätkin oppimisvaikeudet ja oppilaiden puutteellinen kielitaito tulee ottaa huomioon arviointi- ja näyttötilanteissa. Oppilaalla on oikeus saada tarvitsemaansa tukiopetusta, osa-aikaista erityisopetusta, ohjausta ja muuta tukea tilanteessa, jossa hän sairauden, oppimisvaikeuksien, vaikeasta elämäntilanteesta johtuvien poissaolojen tai muun syyn vuoksi on vaarassa jäädä jälkeen opinnoissaan.

Mikäli oppilaan vuosiluokan suoritus jossakin oppiaineessa on vaarassa tulla hylätyksi, tulee asiasta keskustella lukuvuoden aikana huoltajan ja oppilaan kanssa sekä sopia toimenpiteistä oppimisen tukemiseksi. Ennen luokalle jättämistä oppilaalle tulee varata mahdollisuus erillisessä kokeessa osoittaa saavuttaneensa hyväksyttävät tiedot ja taidot. Erillinen koe voi sisältää erilaisia suullisia, kirjallisia ja muita näyttömahdollisuuksia, joilla oppilas parhaiten kykenee osoittamaan osaamisensa.⁵

MIKSI KOULUUN ON VAIKEA MENNÄ?

Kun oppilaan poissaolot huolestuttavat, on aluksi tärkeää kartoittaa, miksi lapsi tai nuori ei halua tai voi käydä koulussa säännöllisesti. Kartoitus voi sisältää havainnointia, keskusteluja sekä poissaolotietojen keräämistä esim. Wilmas-
ta. Lisäksi kartoituksessa voidaan hyödyntää tarkoitukseen laadittua kyselyä. Suomessa on käytettävissä SRAS-R koulu-poissaolokysely⁴ sekä pian myös ISAP-koulunkäynnin kartoitus. Lisäksi saattaa olla tarpeen selvittää mahdollisia oppimisvaikeuksia, jotka jo sinällään voivat tehdä koulunkäynnin tukalaksi.

On tärkeää, että syitä selvitetään monipuolisesti, sillä toisinaan ensiksi oletettu syy ei olekaan tärkein poissaoloja lisäävä tai ylläpitävä tekijä. Poissaolojen taustatekijöinä voi vaikuttaa mm.:

- Tarve välttää kouluun liittyviä kielteisiä tunnetiloja tai tilanteita tai oppilaan yleisesti ahdistunut/masentunut olo
- Tarve välttää epämiellyttäviä sosiaalisia- ja/tai arviointitilanteita,
- Tarve hakea huomiota läheisiltä
- Tarve hakea tuntuvasti palkitsevia tilanteita koulun ulkopuolelta.¹

Poissaolojen syiden kartoittamiseen voivat osallistua opettajien ja vanhempien lisäksi mm. terveydenhoitaja tai koulukuraattori. Kartoituksen tavoitteena on lisätä oppilaan, perheen ja ammattilaisten ymmärrystä poissaolojen syistä sekä auttaa kohdentamaan tukitoimet oikein. On tärkeää reagoida kaikkiin poissaoloihin ja pohtia niiden vaikutusta koulusuoriutumiseen. Usein poissaoloja lisäävät syyt kietoutuvat toisiinsa ja oppilas tarvitsee tuekseen monialaista yhteistyötä pystyäkseen jatkamaan koulunkäyntiään. Syiden selvittyä tehdään yhteinen suunnitelma, jonka avulla pyritään tukemaan koulunkäyntiä.

KOULUN TOIMINTAKULTTUURILLA ON MERKITYSTÄ

Opetussuunnitelman perusteissa kuvataan sellaisia koulun toimintakulttuurin piirteitä, jotka antavat pohjan hyvinvoinnille ja turvallisuudelle ja luo siten edellytyksiä oppimiselle. Nämä näkökulmat ulottuvat kaikkeen koulutyöhön ja ohjaavat jokaisen työskentelyä. Toiminnassa otetaan huomioon yhteisön jäsenten yksilöllisyys ja tasa-arvoisuus sekä yhteisön tarpeet. Koulun käytännöt ovat joustavia ja mahdollistavat monipuolisen toiminnan. Liikkuminen sekä mielen hyvinvointia edistävät yhteiset toiminnot ovat luonteva osa jokaista koulupäivää. Yhteisöllinen oppilas-huolto on tärkeä osa toimintakulttuuria.

Oppilailla on yhdenvertainen mahdollisuus saada ohjausta ja tukea kehitykseensä ja oppimiseensa. Yhteisössä arvostetaan hyvän-
tahtoisuutta ja ystävällisyyttä. Kiusaamista, väkivaltaa, rasismia tai muuta syrjintää ei hyväksytä ja epäasialliseen käytökseen puututaan. Koulutyössä pyritään arjen ennakoitavuuteen ja kiireettömyyteen. Kuulluksi tuleminen ja oikeudenmukaisuuden kokemus rakentavat luottamusta. Rauhallinen ja hyväksyvä ilmapiiri, hyvät sosiaaliset suhteet sekä ympäristön viihtyisyys edistävät työrauhaa. Vuorovaikutus, yhteistyö ja monipuolinen työskentely ovat yhteisön kaikkien jäsenten oppimista ja hyvinvointia edistäviä tekijöitä.⁵

OPISKELUHUOLTO TUKEE HYVINVOINTIA

Kun oppilas ei käy koulua säännöllisesti, tarvitaan usein suunnitelmallista monen toimijan yhteistyötä. Koulussa hyvän oppimisen, psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä tukee opiskeluhoito. Se sisältää mm. psykologi- ja kuraattoripalvelut sekä kouluterveydenhuollon palvelut. Oppilashuoltotyö jakautuu kahteen osaan; yhteisölliseen oppilashuoltoon ja yksilölliseen oppilashuoltoon⁶.

Yhteisöllisellä opiskeluhoitolla pyritään edistämään kaikkien oppilaiden oppimista, hyvinvointia, terveyttä, sosiaalista vastuullisuutta, vuorovaikutusta ja osallisuutta sekä opiskeluympäristön terveellisyyttä, turvallisuutta ja esteettömyyttä. Mm. kiusaamiseen puuttumisella ja yksinäisyyttä ehkäisemällä voidaan vaikuttaa poissaoloihin ennen niiden muuttumista ongelmallisiksi. Koulun yhteisöllisyyttä lisäävä toimintakulttuuri kiinnittää nuoret koulunkäyntiin, vaikka nuorella olisi henkilökohtaisella tasolla esim. psyykkisen terveyden haasteita.

LUE LISÄÄ OPISKELUHUOLLOSTA

<http://www.julkari.fi/handle/10024/136782>

Yksilökohtaisessa opiskeluhoitossa keskitytään yksittäisten oppilaiden asioihin ja se perustuu oppilaan oikeuteen saada riittävää tukea vaikeuksien poistamiseksi. Tämä tarkoittaa mahdollisuutta saada kouluterveydenhuollon palveluja, kuraattori- ja psykologipalveluja sekä muuta monialaista yksilökohtaista opiskeluhoitoa, jota toteutetaan asiantuntijaryhmässä. Tällainen monialainen asiantuntijaryhmä kootaan, mikäli yksittäisen oppilaan tuen tarvetta pitää selvittää ja palveluja järjestää.

Jos koulusta poissa olevan lapsen tai nuoren koulunkäynnin haasteiden taustalla on merkkejä mielenterveyden haasteista, kannattaa koulupsykologi ottaa mukaan yhteistyöhön mahdollisimman varhain. Hän voi neuvoa strategioita mm. rentoutumiseen, ongelmanratkaisuun tai itsesäätelytaitoihin. Mikäli tarvitaan erikoissairaanhoidon palveluja esimerkiksi lasten- tai nuorisopsykiatrian poliklinikalta, koululääkäri voi kirjoittaa sinne läheteen. Koulukuraattori voi puolestaan kertoa niistä vaihtoehtoista, mitä kunnan sosiaalitoimi voi tarjota mm. perhetyön ja tukihenkilötoiminnan osalta.

Yksilökohtainen oppilashuolto perustuu aina oppilaan sekä tarpeen niin vaatiessa huoltajan suostumukseen. Jotta eri toimijoiden yhteistyö asiantuntijaryhmän tapaamisten välillä olisi mahdollisimman avointa ja sujuvaa, kannattaa varmistaa oppilaan tai huoltajan lupa tiedonsiirtoon.

Yhteisöllinen opiskeluhoito;
oppilaan kouluun
kiinnittymisen jatkuva
vahvistaminen

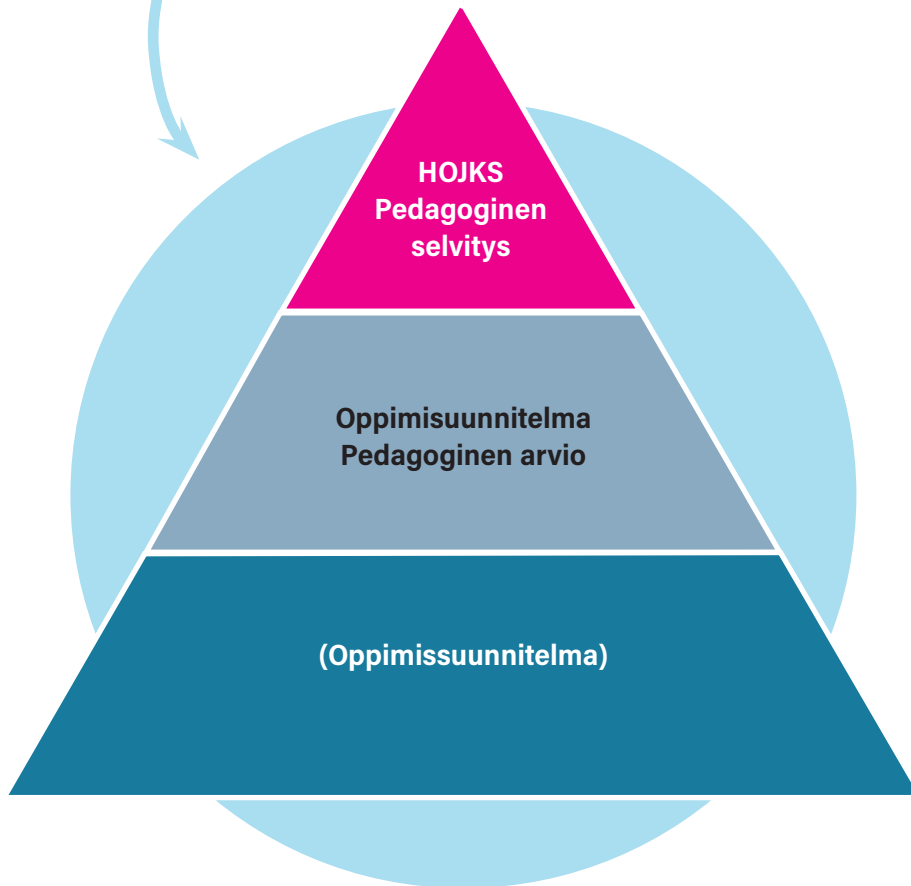
Yksilöllinen ja yhteisöllinen opiskeluhoito;
oppilaan uudelleen
kiinnittäminen kouluun

Yksilöllinen opiskeluhoito;
monialainen yhteistyö
kiinnittämisen tukena

OPPIMISEN JA KOULUNKÄYNNINTUKI

Perusopetuslain mukaan oppilailla on työpäivinä oikeus saada opetussuunnitelman mukaista opetusta, oppilaanohjausta sekä riittävää oppimisen ja koulunkäynnin tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Esi- ja perusopetuksessa on kolme tuen tasoa².

ERITYINEN TUKI

Jos tehostettu tuki ei riitä, oppilas voidaan siirtää erityiseen tukeen. Se koostuu erityisopetuksesta ja muusta oppilaan tarvitsemasta tuesta. Erityisessä tuessa voidaan esim.

- määritellä yksilöllisiä oppimääriä oppiaineisiin
- muuttaa tuntijakoa

TEHOSTETTU TUKI

on oppilaan oppimisen ja koulunkäynnin jatkuvampaa, voimakkaampaa ja yksilöllisempää tukemista. Tehostetussa tuessa voidaan mm.

- käyttää erityisiä painoalueita eli opiskellaan vain keskeisimmät asiat eri oppiaineissa

YLEINEN TUKI

on ensimmäinen keino vastata oppilaan tuen tarpeeseen. Tämä tarkoittaa yleensä yksittäisiä pedagogisia ratkaisuja ja ohjaus- ja tukitoimia. Tuen aloittaminen ei edellytä erityisiä tutkimuksia tai päätöksiä. Yleisen tuen vaiheessa voidaan käyttää mm.

- eriyttämistä: materiaalit, aika, tuki
- erityisiä opetusjärjestelyjä, joilla voi muuttaa esim. tuntijakoa tai arviointia
- vuosiluokkiin sitomatonta opetusta: ei luokalle jäämistä⁷

Eriyttäminen on keino vastata erilaisuuden haasteisiin opetusryhmässä. Eriyttää voidaan esimerkiksi työskentelytapoja, materiaaleja tai käytettävissä olevaa aikaa oppilaan tarpeiden mukaisesti.

Erityiset painoalueet: Yhtenä eriyttämisen menetelmänä voidaan käyttää opiskelun erityisten painoalueiden määrittelyä, jolloin tavoitteena on auttaa oppilasta ottamaan haltuun opinnoissa etene-
misen kannalta välttämättömät sisällöt. On huomattava, että oppilas tarvitsee edelleen myös muuta tukea selviytyäkseen hänelle määriteltujen painoalueiden opiskelusta ja saavuttaakseen opetussuunnitelmassa asetetut yhteiset tavoitteet. Opiskelun erityisiä paino-
alueita voidaan käyttää vain tehostetun tai erityisen tuen aikana ja painoalueiden määrittely on oppilasta opettavan opettajan tehtävä. Painoalueet määritellään oppimissuunnitelmassa tai HOJKSissa niissä oppiaineissa, joiden oppimäärää ei ole yksilöllistetty. Opiskelun erityiset painoalueet muodostetaan opetussuunnitelmassa määrittelyistä, oman vuosiluokan keskeisimmistä sisällöistä eli ns. ydinsisällöistä.⁸

Erityiset painoalueet edesauttavat opintojen etenemistä haastavan elämänvaiheen aikana. Keskittymällä olennaiseen oppilaalle jää voimavaroja vahvistumiseen ja mahdollisesti muiden oppiaineiden haltuun ottamiseen.

Oppimäärän yksilöllistäminen: Mikäli edes oppiaineen keskeisten tavoitteiden saavuttaminen ei tuesta huolimatta ole mahdollista, oppiaineen oppimäärä voidaan yksilöllistää. Oppimäärän yksilöllistäminen tarkoittaa tavoitetasoa määrittelemistä oppilaan edellytysten mukaiseksi. Oppimäärän yksilöllistämisestä perustellaan pedagogisessa selvityksessä ja päätetään erityisen tuen päätöksessä. Yksilöllistetyn oppimäärän tavoitteet ja sisällöt johdetaan oppiaineen luokka-asteen yleisistä tavoitteista ja niissä voidaan käyttää myös alempien luokkien tavoitteita ja sisältöjä. Tavoitteet kuvataan yksityiskohtaisesti oppilaan HOJKSissa. Tämä on tärkeää, koska opetus ja arviointi toteutetaan HOJKSiin kirjattujen tavoitteiden perusteella.⁵

Erityiset opetusjärjestelyt §18: Joustoa oppilaan opiskeluun, opettamiseen ja arviointiin voidaan hakea myös erityisistä opetusjärjestelyistä. Oppilaan opiskelu voidaan järjestää osittain toisin kuin perusopetuslaissa ja sen nojalla säädetään, jos mm. se on perusteltua oppilaan terveydentilaan liittyvistä syistä.²

Tämän pykälän avulla voidaan esim. tarvittaessa lyhentää koulupäivää tai vapauttaa oppilas joistakin opinnoista tai opintojen osasta. Jos tämä tehdään sairauden perusteella, on hyvä hankkia päätöksen liitteeksi lääkärintodistus. Erityistä tukea saavien osalta päätös tehdään osana erityisen tuen päätöstä. HOJKSissa kuvataan, miten oppilaan opiskelu toteutetaan käytännössä. Muilla kuin erityistä tukea saavilla tehdään erillinen hallintopäätös, minkä jälkeen oppilaalle laaditaan oppimissuunnitelma.

Vuosiluokkiin sitomaton opetus, eli oman opinto-ohjelman mukaan opiskelu mahdollistaa jouston opintoihin käytettävissä olevan ajan suhteen. Oppilas voi siis edetä joissakin opinnoissa hitaammin kuin vuosiluokittain opiskeltaessa.

Vuosiluokkiin sitomattoman opiskelun avulla voidaan välttää jo suoritettujen opintojen raukeaminen, mikä muuten tapahtuu oppilaan jäädessä luokalleen. VSOP:ssa tuntijako sekä oppiaineiden tavoitteet ja sisällöt määritellään opintokokonaisuuksittain. Hitaammin etenevä oppilas voi opiskella silti oman opetusryhmänsä mukana. Oman opinto-ohjelman mukaan opiskeleva oppilas saa lukuvuoden päätteeksi lukuvuosidistuksen hyväksytysti suorittamistaan opinnoista ja siirtyy seuraavalle vuosiluokalle.

Vuosiluokkiin sitomattomasti opiskelevalle tulee laatia opinto-ohjelma. VSOP:n toteuttaminen edellyttää tätä koskevaa päätöstä paikallisessa opetussuunnitelmassa. Mahdollisuudesta tulee mainita myös silloin, kun vuosiluokkiin sitomatonta opiskelua käytetään yksittäisen oppilaan kohdalla.⁹ VSOP:n käyttäminen voi mahdollisesti ehkäistä opintojen keskeyttämistä.

KOTIOPETUSTA VAI KOULUN KOTONA JÄRJESTÄMÄÄ OPETUSTA

Oppivelvollisuuden voi Suomessa suorittaa muullakin tavalla kuin käymällä koulua, esimerkiksi kotiopetuksessa. Koulua käymättömälle oppilaalle saatetaan tarjota tätäkin vaihtoehtoa, mutta koulu ei voi velvoittaa huoltajaa ottamaan lastaan kotiopetukseen edes määräjaksi. Asiasta päättää aina huoltaja, joka sen jälkeen myös vastaa oppivelvollisen opintojen järjestelyistä ja opetuksesta. Huoltaja on vastuussa siitä, että oppivelvollisuus tulee suoritetuksi. Perusopetuslain mukaan oppivelvollisen asuinkunnan tulee valvoa oppivelvollisen edistymistä siinä tapauksessa, että tämä ei osallistu opetukseen. Yleisenä menettelynä on, että kunta nimeää tutkivan opettajan, jonka tehtävänä on selvittää ja arvioida oppivelvollisen edistymistä. Valvontatilaisuuksia järjestetään yleensä kerran, pari vuodessa. Jos oppivelvollinen ei osallistu kunnan järjestämään perusopetukseen, kunta ei tällöin ole myöskään velvollinen järjestämään hänelle palveluja tai etuuksia.

Kotiopetuksessa olevan saattaa siis jäädä ilman

- tarvitsemaansa tukiopetusta
- tarvitsemaansa erityisopetusta; kotiopetuksessa ei ole erityistä tukea eli oppimäärän yksilöllistäminen ei ole mahdollista ja aikaisemmat tuen päätökset raukeavat
- maksuttomia oppikirjoja, oppimateriaaleja ja työvälineitä
- maksutonta kouluruokailua, kouluterveydenhuoltoa, koulukuljetusta ja muuta oppilashuollollisia palveluita.¹⁰

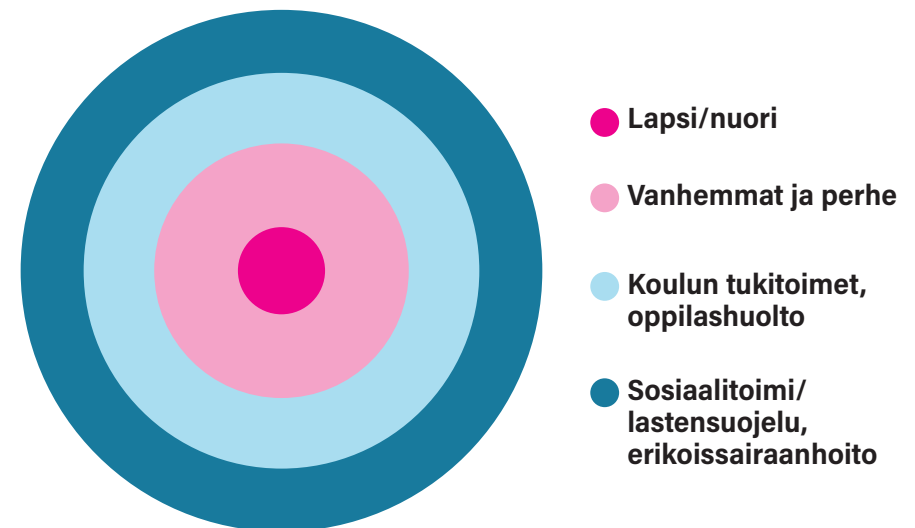
Koulua käymättömän oppilaan tueksi tarvitaan usein monipuolista tukea ja monia palveluita. Niinpä kotiopetus ei ole paras vaihtoehto oppivelvollisuuden suorittamiseen silloin, kun koulunkäynnissä on haasteita. Kotiopetus sekoitetaan helposti koulun kotona järjestämään opetukseen, joka on eri asia. Kun koulu on järjestänyt opetuksen kotona, oppilas säilyy koulun oppilaana ja on näin oikeutettu palveluihin ja etuuksiin. Koulun kotona järjestämä opetus saattaa olla tarpeellinen lisätuki tai lisävaihe koulua käymättömän oppilaan opetusjärjestelyissä.

TAVALLISIMMAT PULMAT

Kun oppilas ei mene kouluun, tunteet oppilaan, huoltajien ja koulun toimijoiden välillä usein kiristyvät, koska kaikilla on huoli oppilaan tilanteesta. Huoltajien näkökulmasta pulmana voidaan nähdä tavoitteiden ja opetuksen puuttuminen sekä kotiin annetun työmäärän kohtuuttomuus. Huoltajat saattavat kokea, että heille jää liian suuri vastuu koulutyöstä.

Koulun puolesta haasteita tuottaa se, ettei toimijoilla ole aina ajantasaista tietoa kotona opiskelevan oppilaan tilanteesta ja asioiden etenemisestä sosiaalitoimessa sekä erikoissairaanhoidossa. Opetuksen antaminen koulun ulkopuolella, valinnaisaineiden järjestäminen sekä monipuolisten arviointimahdollisuuksien takaaminen tuovat omat hankaluutensa koulun rajallisilla resursseilla.

Oppilaan auttamisen näkökulmasta tärkeintä on säilyttää yhteys oppilaan, koulun ja huoltajien välillä ilman syyllisten etsintää. Yhteinen ponnistelu oppilaan saamiseksi takaisin kouluun tuottaa parhaan tuloksen.

MITEN TUKEA KOULUNKÄYNTIÄ?

Perusopetuslaki antaa koululle monenlaisia mahdollisuuksia opetuksen räätälöintiin silloin, kun läsnäolo koulussa on vaikeaa. Oppimisen ja koulunkäynnin tuki antaa mahdollisuuden eriaistaiseen tukeen. Vuosiluokkiin sitomattomalla opetuksella ja erityisillä opetusjärjestelyillä saadaan paljonkin joustoa koulunkäyntiin tarvittaessa.

Järjestelyt opiskelupaikassa

Mikäli opiskelu isossa ryhmässä ei onnistu, voidaan opiskelu monissa kunnissa järjestää osittain tai kokonaan pienemmässä ryhmässä tai esim. kuntouttavassa luokassa. Oppilasta helpottaa, kun on suunnitelma siitä, mitä voi tehdä, jos ahdistus käy liian vaikeaksi tunnin tai koulupäivän aikana. Opetusta voidaan järjestää koulun tarjoamien mahdollisuuksien mukaan myös koulun ulkopuolisissa tiloissa esim. kirjastossa tai muissa rauhallisemmissa paikoissa.

Tarvittaessa koulupäivää ja/tai kouluviikkoa voidaan jaksamisen tukemiseksi lyhentää erityisillä opetusjärjestelyillä (Pol 18 §). Päätös niistä tehdään osana erityisen tuen päätöstä tai erillisellä päätöksellä, jos oppilas ei saa erityistä tukea. Myös verkkovälitteinen opetus ja ohjaus voi tukea opintoihin kiinnittymistä ja kouluun palaamista.

Turvallisten ihmisten verkosto

On tärkeää, että oppilaalla on koulussa turvanaan aikuinen (esim. luokanvalvoja tai terveydenhoitaja), joka tietää tilanteesta ja jonka tavoittaa koulupäivän aikana. Sen lisäksi tulisi varmistaa, että on "tukioppilas" tai kaveri, jonka kanssa voi olla mm. välitunnilla ja ruokailussa. Toisinaan on tarpeen, että oppilaalla on henkilökohtainen tukihenkilö tai perhetyöntekijä, joka voi auttaa kouluun lähtemisessä ja sinne siirtymisessä.

Pedagoginen tuki

Koululla tulee sopia, kuka on vastuussa oppilaan opintojen kokonaistilanteesta. Hyödyntämällä opetuksen eriyttämistä ja erityisiä paino-alueita voidaan keventää opiskeltavien asioiden kokonaistaakkaa. Opiskelun strukturointi esim. laatimalla selkeä etenemisaikataulu ja lukujärjestys, helpottaa tavoitteiden saavuttamista. Kotona opiskelua varten laadittujen sähköisten tai oppikirjoihin pohjautuvien opiskelupakettien avulla oppilas voi edetä tarvittaessa muutamaa oppiainetta kerrallaan.

Monipuolinen arviointi

Oppilaalle tulee antaa mahdollisuuksia osoittaa osaamistaan monipuolisesti, hänen tilanteeseensa soveltuvin keinoin. Osaamisen tason arvioinnissa on tärkeää, että oppilaalla on mahdollisuus osoittaa todellinen osaamisensa erilaisin suullisin, kirjallisin ja muin näytöin, jotka sopivat hänen tilanteeseensa; näin opettaja saa tarvittavaa tietoa ja voi luotettavasti arvioida edistymistä ja osaamista sekä antaa siitä kannustavaa ja ohjaavaa palautetta sekä todistusarvioinnin.¹¹ Opetusta räätälöitäessäkin arvioinnin tulee perustua opetuksen tavoitteisiin. Tavoitteet tulee selkiyttää oppilaalle ja huoltajalle. Mikäli opiskellaan yleisopetuksen tavoitteiden mukaisesti, oppilaan on mahdollista tavoitella hyviakin arvosanoja useimmissa oppiaineissa joustavien opetusjärjestelyjen ja monipuolisen arvioinnin avulla, vaikka oppilaalla olisi poissaoloja.

MITEN HUOLTAJA VOI TUKEA KOULUNKÄYNTIÄ?

Pyri säilyttämään keskusteluyhteys lapsesi kanssa kaikissa tilanteissa. Tavallinen arki tukee koulunkäyntiä.

Auta lastasi saamaan riittävästi unta öisin sekä säilyttämään normaali vuorokausirytmisi. Tämä saattaa tarkoittaa puhelimen käytön sekä pelaamisen rajoittamista öiseen aikaan.

Tue toiminnallasi säännöllistä ateriarytmiä ja terveellisiä ruokavalintoja.

Liikkuminen ja harrastukset auttavat sekä jaksamisessa että kaverisuhteissa. On tärkeää, että lapsi liikkuu erilaisissa ympäristöissä eikä jumiudu vain kotiin.

MIKÄLI LAPSESI KIELTÄYTYY MENEMÄSTÄ KOULUUN:

1. Pyydä apua mahdollisimman pian!
Mitä kauemmin poissaolot jatkuvat sitä vaikeampaa koulun palaaminen on. Älä hyväksy sellaisia poissaoloja allekirjoituksellasi, joiden syistä et ole ehdottoman varma. Yhteyttä voit ottaa opettajien tai rehtorin lisäksi mm. koulun terveydenhoitajaan, koulupsykologiin tai kuraattoriin.
2. Havainnoi ja selvíttele lapsesi kanssa keskustellen, mikä hankaloittaa koulun menemistä.
3. Ole ystävällinen, mutta päättäväinen. Huoltaja voi toiminnallaan vahvistaa lapsen uskoa itseensä ja tukea koulunkäyntiä. Asioiden paisuttelu ja pelkoa aiheuttavien asioiden välttely saattaa puolestaan lisätä lapsen pelkoa ja ahdistusta.
4. Mikäli poissaolot jatkuvat, pyydä koulupalaveria. Koululla voidaan myös koota monialainen asiantuntijaryhmä lapsen tueksi. Ryhmässä voidaan pohtia mm. mitä sosiaalitoimen ja terveydenhuollon palveluja on mahdollista saada tilanteen helpottamiseksi.

Verkkokriisikeskus Tukinetistä tukea elämän eri kriisitilanteisiin kellon ympäri:
<https://www.tukinet.fi>

Sekaisin-chat on valtakunnallinen chat-palvelu nuorille. Palvelun tarkoituksena on tukea mielen hyvinvointia ja auttaa mielenterveyden ongelmista selviämistä:
<https://sekaisin247.fi/>
<https://www.mielenterveystalo.fi/>

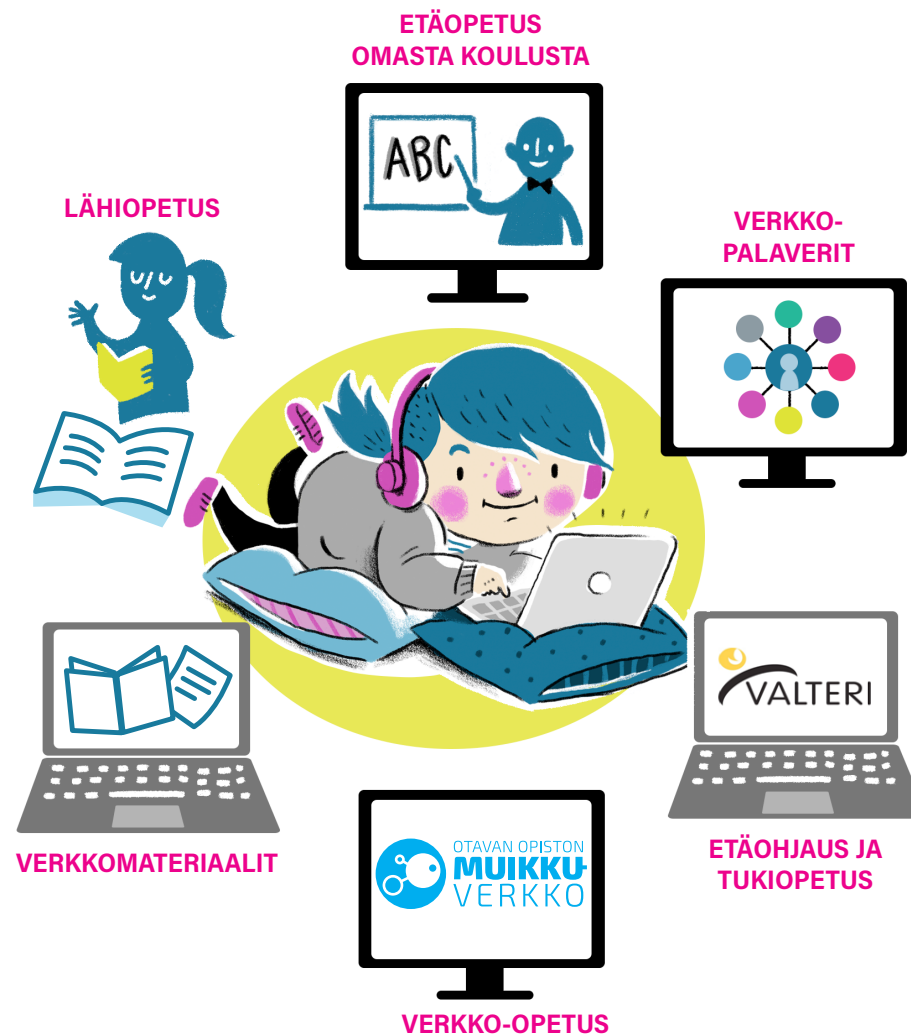

TUETTUA VERKKO-OPETUSTA

Koulusta poissa olevien oppilaiden on joissakin tapauksissa mahdollista osallistua verkon kautta järjestävään opetukseen. Verkko-opetuksella tarkoitetaan tilannetta, jossa opettaja ja oppilas ovat fyysisesti eri paikassa. Verkko-opetushankkeissa (Tuuve ja Monni Online) Valteri, Otavia (aik. Otavan Opisto) sekä yhteistyökunnat ovat luoneet mallin, jossa kotona opiskelevaa oppilasta opetetaan sekä ohjataan etäyhteyden kautta.

Ennen verkko-opetuksen aloittamista koulussa on tavallisesti kokeiltu monenlaisia keinoja tukea kotiin jäävää oppilasta. Kun tilanne tuntuu pitkittyvän ja oman kunnan vaihtoehdot on kokeiltu, aloite verkko-opintojen hyödyntämisestä tulee usein vanhemmilta tai koulun edustajilta. Opintojen alkaessa oppilaalle laaditaan suunnitelma, joka sisältää henkilökohtaisen yhdistelmän lähiopetusta sekä verkko-opetusta ja -ohjausta. Joissakin tapauksissa mukana on myös etäopetusta striimattuna omasta koulusta.

Perusopetuksen päättövaiheen oppilailla on hankkeissa käytössään Otavian Muikku-oppimisympäristö, jossa opiskellaan oppiaineet kurssitettuna suunnitelman mukaan. Oppilas voi edetä nonstop-kursseilla omassa aikataulussaan ja/tai osallistua aikatauluteiluille ryhmäkursseille, joissa on aineenopettajan opetusta. Tärkeää on muistaa, ettei oppilas jää yksin tekemään verkko-opintoja, vaan opintoja tuetaan ja seurataan joko verkossa tai oman koulun toimesta lähi-tukena. Verkkotapaamiset ovat monelle ensimmäinen askel takaisin yhteyteen muiden nuorten kanssa ja samalla askel kohti tavallista koulunkäyntiä.

**LISÄTIETOA TUETUSTA VERKKO-
OPETUKSESTA LÖYDÄT OSOITTEESTA**

www.tuuve.fi

ETÄOPETUSTA STRIIMATTUNA ELI SUORATOISTETTUNA

Opiskelua voidaan tukea myös striimauksella, missä opetus välitetään verkon välityksellä oppilaalle. Striimauksella voidaan mahdollistaa koulunkäynti niissä tilanteissa, missä oppilaan fyysinen tai psyykkinen kunto estävät tavallisen koulun käymisen, mutta oppilaalla on riittävä motivaatio opiskeluun sekä sopivat olosuhteet etäopiskeluun. Jokainen etäopetustilanne on yksilöllinen ja se tulee aina suunnitella oppilaan ikä ja terveydentila huomioiden. Myös tekniset valmiudet vaikuttavat striimauksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja onnistumiseen.

Striimausta varten tarvitaan videoneuvotteluun soveltuvat laitteet. Opetusta lähettävässä luokassa on oltava tietokone. Oppilas voi osallistua opetukseen tietokoneen lisäksi myös mobiililaitteilla. Tietokoneiden lisäksi tarvitaan kamerat ja mikrofonit sekä etäyhteysohjelma (esim. Skype, Adobe Connect, Blackboard Collaborate, Teams jne.) Viimeisintä tekniikkaa ovat etäohjattavat robotit ja kamerat, joita oppilas voi itse kontrolloida ja ohjata paikasta riippumatta.

Verkko-opetusmallit

Mallit, jotka eivät ole riippuvaisia opiskelijan fyysisestä sijainnista:

kaksisuuntainen, reaaliaikainen verkko-opetus,
mallissa oppilas osallistuu koko luokan opetukseen

yksisuuntainen, reaaliaikainen verkko-opiskelu,
mallissa oppilas seuraa opetusta, mutta ei osallistu/kommento

verkko-ohjaus, opettajan ja oppilaan kahdenkeskinen opetustilanne Malli, joissa opiskelu ei ole riippuvainen ajasta eikä paikasta: tallennetun opetustilanteen seuraaminen, verkkokurssit.

Pekan tarina

Pekan koulunkäynti keskeytyi, kun hänellä todettiin leukemia. Sairauden ajan koulunkäynnin järjestelyjä alkoivat oman koulun lisäksi järjestelemään sairaalan kuntoutusohjaaja, sairaalakoulun erityisluokanopettaja ja paikallisen syöpäsäätiön työntekijä. Jo sairauden alkuvaiheessa sovittiin, että koulunkäyntiä voidaan tukea sairaalakoulun sekä kotona annettavan opetuksen lisäksi verkko-opetuksella. Tähän järjestelyyn saatiin tukea ja neuvontaa Tuuve -hankkeelta, jossa selvitettiin koulun ja kodin teknisiä valmiuksia ja neuvottiin, mitä laitteita vastaavissa tilanteissa on onnistuneesti käytetty.

Kun laitteet olivat valmiina, Tuuven kautta järjestettiin koululle vierailu. Opettajaa ohjattiin verkko-opetuksessa; mitä asioita on hyvä ottaa huomioon sekä miten luokan oppilaita ja vanhempia voi asiasta informoida. Tärkeintä kuitenkin oli, että verkkoyhteyttä päästiin kokeilemaan käytännössä. Ensin sitä kokeiltiin koulun sisällä luokasta toiseen ja sen jälkeen luokasta oppilaan kotiin. Kun yhteys oli saatu toimimaan, oli luokkakavereiden vuoro ottaa etäyhteys kotona olevaan Pekkaan. Yhteenkuuluvuus ja jälleennäkemisen riemu olivat käsin kosketeltavia. Verkko-opetus palautti yhteyden lasten välille ja kanssakäyminen ja yhteinen opiskelu oli jälleen mahdollista.

KOULUNKÄYNTIKYKYYN VAIKUTTAVAT LOPULTA MONET ASIAT¹²

Yksilön terveydentila

- yleinen hyvinvointi
- fyysiset oireet
- psyykkiset oireet
- oppimisvaikeudet

Yksilön toimintakyky

- toiminnanohjaus
- ajanhallinta
- tavaroista ja tehtävistä huolehtiminen
- sosiaaliset taidot
- tunteiden ja käyttäytymisen säätely
- aggression hallinta
- ongelmanratkaisutaidot

Yksilön voimavarat

- persoonallisuus
- resilienssi
- elämänhallinta
- vahvuudet
- itsetuntemus
- hoito ja tukitoimet

Opiskeluympäristö

- fyysiset tilat ja olosuhteet
- ryhmän koko ja dynamiikka
- muiden erityisoppilaiden määrä
- aikuisten määrä ja toiminta
- luokka- ja kouluyhteisö
- opettajien yhteisö
- ilmapiiri, odotukset, arvot

KOULUNKÄYNTIKYKY

Motivaatioon vaikuttavat tekijät

- aikaisemmat kokemukset
- minäkuva
- omaksuttu rooli
- odotettavissa oleva subjektiivinen/objektiivinen hyöty

Opetus

- resurssit
- tukitoimet ja vaikeuksien huomioiminen
- pedagogiset menetelmät
- ryhmän ohjaus
- opettajan asenne
- opettajan saama tuki

Opiskelutaidot

- orientaatio
- käsitys itsestä oppijana
- opetetut ja omaksutut tekniikat
- ajankäyttö

Yksilön elämäntilanne

- perheen ja ympäristön tuki koulunkäynnille
- huolenpito perustarpeista
- elämäntilanteen vakaus, muutokset
- stressaavat kokemukset
- kiusaaminen

LISÄTIETOJA:

www.tuuve.fi
www.monnonline.fi
www.otavanopisto.muikkuverkko.fi
www.etaopetus.fi/sairastuminen
www.toimintakykyarvio.fi
www.koulunkayntikyky.fi
www.sijoitettulapsikoulussa.fi
<https://www.mielenterveystalo.fi/>

www.mielenterveysseura.fi
www.finlex.fi
www.oph.fi
<https://www.youtube.com/watch?v=RZT-SAA6UROE&t=43s>
https://info.edu.turku.fi/etaopetus/images/files/Kouluun_l%C3%A4hel-t%C3%A4_kaukaa.pdf

LÄHTEITÄ

1. Kearney, C.A. (2018) *Helping School Refusing Children and Their Parents. A guide for School-Based Professionals*. Oxford University Press, 2nd ed. saatavana myös osoitteesta http://www.socca.fi/files/7723/Kearney_-_Helping_School_Refusing_Children_and_Their_Parents_A_Guide_for_School-based_Professionals.pdf
2. PoL. Perusopetuslaki 628/1998, 477/2003. <https://www.finlex.fi/fi/laki/vajantasa/1998/19980628>
3. https://www.edu.fi/perusopetus/oppilaan_arviointi/ops2004/oppilaan_poissaolot_ja_arviointi
4. SRAS-R koulupoissaolokysely vanhemmille http://www.socca.fi/files/7719/Koulupoissaolokysely_-_vanhemmat.pdf kysely lapsille ja nuorille http://www.socca.fi/files/7718/Koulupoissaolokysely_-_lapsi_nuori.pdf
5. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2016, <https://www.oph.fi/ops2016/perusteet>
6. Hietanen-Peltola, Marke; Laitinen, Kristiina; Autio, Eva; Palmqvist, Riia (2018) Yhteisestä työstä hyvinvointia : opiskeluhoitotryhmä perusopetuksessa <http://www.julkari.fi/handle/10024/136782>
7. https://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/perusopetus/oppimisen_ja_koulunkaynnin_tuki
8. https://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/ohjeita_koulutuksen_jarjestamiseen/perusopetuksen_jarjestaminen/tietoa_tuen_jarjestamisesta/opiskelun_erityiset_painoalueet
9. https://www.edu.fi/perusopetus/oppilaan_arviointi/ops2004/joustoa_oppilaan_arviointiin_vuosiluokkiin_sitomattoman_opiskelun_avulla
10. https://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/ohjeita_koulutuksen_jarjestamiseen/perusopetuksen_jarjestaminen/kotiopetus
11. Halinen, I & Kartovaara, E. 2012. <https://docplayer.fi/30851025-Erityisopetuksen-kansalliset-kehittamispaivat.htmls-ras>
12. Puustjärvi, A. 2017. Koulukuntoisuus/koulunkäyntikyky. Vaativa erityinen tuki esi- ja perusopetuksessa. Kehittämisryhmän loppuraportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:34, http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80629/OKM_34_2017.pdf, muokattu Kunttu, K. 2011

$$X + Y = Z$$

Tämä opas on suunnattu paljon koulusta poissa olevien lasten ja nuorten kanssa toimiville mm. koulun ja oppilashuollon henkilöstölle sekä huoltajille. Oppaassa käsitellään toimia, joiden avulla koulunkäyntiä voidaan tukea niin koulussa kuin kotonakin. Keskeisessä asemassa on varhainen puuttuminen, toimijoiden välinen yhteistyö ja koulun ulkopuolisen tuen saaminen tarvittaessa. Tavoitteena on lisätä tietoa ja ymmärrystä koulupoissaoloihin vaikuttavista tekijöistä ja mahdollisista toimenpiteistä.

MUISTA!

- Puutu luvattomiin poissaoloihin ajoissa
- Selvitä poissaolojen todellinen syy
- Hae monialaista tukea verkostoista
- Rääätälöi opetusta ja oppimisympäristöä
- Huolehdi oppilaan riittävästä pedagogisesta tuesta ja mahdollisuudesta monipuolisen näytön antamiseen
- Tue oppimista, tapahtuipa opiskelu sitten kotona tai koulussa. Koulutehtävien tekeminen lisää ajatusta omasta pärjävyydestä ja kiinnittää lasta/nuorta takaisin kouluun.

Oppaan sisältö: Tuuve- ja Monni Online -hankkeet
Johanna Sergejeff, Tiina Pilbacka-Rönkä & Harri Mantila
Kuvitus ja taitto: Anni Nykänen

Opetus- ja
kulttuuriministeriö

Euroopan unioni
Euroopan sosiaalirahasto

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

